

Bilde: Åse Marie Reisæter

Studieheftet del 2

Jordbruksoppgjøret 2025

**Norsk Bonde-
og Småbrukarlag**

VELKOMMEN TIL STUDIEARBEIDET DEL 2

JORDBRUKSOPPGJØRET 2025

Du sitter nå med et rykende ferskt eksemplar av studiearbeid del 2 i forkant av jordbruksoppgjøret 2025. Studiearbeidet er medlemmenes mulighet til å komme med innspill om hva som skal prioriteres i vårens jordbruksforhandlinger, fremme ideer og muligheter for gjennomføring, og belyse de viktigste sidene ved norsk jordbrukspolitik. Resultatene av studiearbeidet vil, sammen med innspill fra fylkeslag, interne utvalg og eksterne aktører, danne grunnlag for forhandlingsutvalgets arbeid.

I del 1 ble lokallagene bedt om å diskutere en rekke åpne problemstillinger, som ble avsluttet med politisk verksted fredag 15. november i forkant av landsmøtet. I del 2 tar vi opp flere konkrete temaer: Hvordan skal vi øke grøntproduksjonen? Hvilke konkrete tiltak vil bidra til økt selvforsyning? Hvilken plass har egentlig svin og kylling i et bærekraftig matsystem? Spørsmålene er ikke uttømmende, og vi har prioritert områder hvor vi ser en særlig nytte av innspill i år eller hvor eksisterende politikk i organisasjonen ikke gir oss gode nok svar. Av samme grunn er det enkelte temaer som *ikke* er inkludert i årets studiearbeid. Det betyr ikke at dette ikke er viktige spørsmål, men at organisasjonen allerede har gitt tydelige og/eller utfyllende svar i andre fora.

Som en forberedelse til studiearbeidet, oppfordrer vi medlemmene til å sette seg inn i [primærkravet til NBS i 2024](#). Slik vil dere få god oversikt over aktuelle temaer i jordbruksoppgjøret, hva NBS tidligere har foreslått og hvordan kravet utformes. [Prinsippprogrammet](#) og [politisk plattform](#) er førende styringsdokumenter for NBS sin politikk.

Vi oppfordrer lokallagene til å samles i studieringer for å diskutere studiearbeidet i felleskap. Det kan gis tilskudd til flere studieringer i samme lokallag, så lenge de holdes på forskjellig tid/sted. Ringene skal være åpne for alle interesserte, uavhengig av organisasjonstilknytning (se informasjon om studieringstilskudd på neste side).

Innspill til studiearbeidet sendes inn via [dette skjemaet](#). Frist for å sende inn svar på studiearbeidet er mandag 3. mars 2025.

OPPSTARTSSEMINAR

Onsdag 8. januar kl. 20.00: Oppstartsmøte for studiearbeidet del 2 2025 ([lenke](#))

For deg som ikke har deltatt på studiearbeid i NBS tidligere eller ønsker en oppfriskning av prosessen rundt jordbruksoppgjøret.

Lykke til med studiearbeidet!

Hilsen styret

TILSKUDD TIL KURS OG STUDIERINGER

Studieforbundet utbetaler 110 kr per kurstime, til kurs/studieringer både med og uten lærer. Studieplan **4123 NBS Jordbruksforhandlinger** har en ramme på 4-16 timer, som kan gi et tilskudd på 440-1760 kr. Det vil si at hvis studieringen bruker for eksempel 8 timer, vil lokallaget den tilhører kunne få utbetalt 880 kr.

Det søkes om tilskudd i studieforbundets kursportal i forkant av kurset, og rapporteres i etterkant. Studietimer som er gjennomført *før* søknad/registrering er sendt, vil ikke kvalifisere til tilskudd.

Det som skal registreres ved søknad:

Kursnavn
Studieplan (4123 NBS Jordbruksforhandlinger)
Planlagt start- og sluttdato
Sted (kommune)
Evt. navn på lærer(e)
Planlagt antall kurstimer

Det som skal registreres i kursrapporten:

Deltakerne med navn, kjønn, fødselsår og postnummer.
Oppmøteliste med dato, starttidspunkt og tid brukt per samling, samt krysses av for hvem som deltok når.
Det skal også føres opp eventuelle samlede inntekter og kostnader, og dugnadstimer.

Inngang til kursportalen finner du på studieforbundets hjemmeside

<https://www.naturogmiljo.no/>, eller du kan gå direkte inn her:

<https://tilskudd.studieforbund.no/innlogging>.

Det er innlogging med ID-porten, for eksempel BankID. Første gang lager man seg en bruker som man knytter til lokallaget.

På hjemmesiden finner du også veiledninger med nyttige råd og tips for bruk av kursportalen (<https://www.naturogmiljo.no/tilskudd/ny-kursportal-rad-og-tips>).

Merk at det må ha vært minst fire deltakere på 14 år eller eldre som har deltatt i minst 75% av timene. Alle skal ha kursbevis. Hvis man registrerer e-post på kursdeltakerne i portalen, vil man enkelt kunne sende ut kursbevis med bare et par tastetrykk.

For fullt tilskudd må kursrapporten være sendt inn senest 3 måneder etter endt kurs/studiering.

Ved spørsmål kan dere kontakte Studieforbundet på telefon 90593595 eller på e-post post@naturogmiljo.no.

STUDIEARBEID JF2025 – DEL 2

1. SJØLFORSYNING	5
2. FORUTSETNINGER FOR ET LEVENDE JORDBRUK	5
3. ØKONOMI OG STRUKTUR.....	6
Enkeltproduksjoner:	
4. KORN.....	8
5. MELK	8
6. GRØNTSEKTOREN	8
7. FJØRFE OG EGG	10
8. SVIN	10
9. SMÅFE	10
10. STORFE	11
Andre temaer:	
11. PRODUKSJONSREGULERING.....	11
12. PRISNEDSKRIVING KRAFTFØR	12
13. IBU-MIDLENE.....	13
14. VELFERD	14
15. DET STORE BEITELØFTET.....	15
16. UTFORDRINGER MED URENE SLAKTEDYR	16
17. ØKOLOGISK LANDBRUK.....	16
18. KLIMA OG BÆREKRAFT	17
19. OVERORDNEDE INNSPILL.....	18

Svar på spørsmål skal sendes inn via [dette skjemaet](#). Frist for å sende inn svar på studiearbeidet er mandag 3. mars 2025.

Vi anbefaler å notere ned svar på spørsmål i et eget dokument. Det er mulig å mellomlagre svar i skjemaet, men det tryggeste og letteste er at alle svar lastes opp i skjemaet samtidig.

Det er ikke nødvendig å svare på alle spørsmål. Prioriter å svare på spørsmål dere har gode forutsetninger for å svare på. Dersom det er noe som er vanskelig å svare på, er det fint å stå over.

Husk å spesifisere hvilken region dere omtaler der dette er forespurt.

1. SJØLFORSYNING

Norge er et av landene i verden med lavest sjølforsyning av jordbruksmatvarer.

Sjølforsyningsgraden svinger noe fra år til år, hovedsakelig som følge av størrelsen på avlingene og kvaliteten på kornet, men har de siste ti årene ligget på i snitt 37 prosent. Det er en nedgang fra 41 prosent i forrige tiårsperiode.

I Hurdalsplattformen skriver regjeringa følgende: «*Leggje fram og gjennomføre ein opptrappingsplan for trygg matproduksjon på norske ressursar og setje eit mål for sjølvforsyningsgrad av norske jordbruksmatvarer, korrigert for import av fôrråvarer, på 50 prosent.*» Det er ulike måter å nå dette målet på, og alle er ikke nødvendigvis i tråd med NBS sitt syn på hva som er bærekraftig jordbruk i en norsk sammenheng.

Sjølforsyningsgraden avhenger både av hva norske bønder produserer, og hva norske forbrukere spiser.

1.1 Hva er de mest riktige og effektive tiltakene for å øke norsk sjølforsyning?

Ranger fra viktigst til minst viktig

- Øke beitetilskuddet
- Øke arealtilskudd
- Øke kornpris
- Teigbaserte tilskudd
- Tilskudd til kalking og grøfting
- Redusere prisnedskrivning på korn til kraftfôr (jamfør spm. 12)
- Ingen av dem over

1.2 Hvorfor er dette en riktig prioriteringsrekkefølge?

1.3 Hvilke konkrete tilskudd og tiltak i [jordbruksavtalen](#) kan gi økt sjølforsyning i Norge?

1.4 Hvilke konkrete tilskudd og tiltak i [jordbruksavtalen](#) hindrer økt sjølforsyning i Norge?

1.5 Hvilke hensyn er viktige i arbeidet med økt sjølforsyning og hvorfor er dette viktig? Svar kort.

2. FORUTSETNINGER FOR ET LEVENDE JORDBRUK

Økt sjølforsyning kan oppnås ved å sentralisere og effektivisere jordbruket, men dette vil redusere beredskapen, bidra til økt press på omliggende økosystemer, og økt behov for eksterne innsatsfaktorer. Landbruk i hele landet og levende bygder er en forutsetning for bærekraftig matproduksjon.

2.1. Hvilke tiltak må prioriteres for å i størst grad ha landbruk i hele landet?

Samtidig må vi beholde, og helst øke, antall bønder for å sikre best mulig ressursutnyttelse i matproduksjonen. Å styrke økonomien er en forutsetning for å få flere bønder, men også andre tiltak kan være nødvendig.

2.2. Hvilke tiltak over jordbruksavtalen må prioriteres for å beholde, og gjerne øke, antall bønder (utenom å styrke driftsøkonomien)? Ranger etter viktighet.

- Styrke markedstilgang
- Øke investeringsmidler
- Styrke velferdsordninger
- Styrke jordvernet
- Teigbasert tilskudd
- Styrke landbruksutdanning og rådgivning

Ulike regioner i Norge har ulike muligheter og utfordringer, både med tanke på daglig drift og når det gjelder å øke produksjonen.

2.3. Hvordan beholde og styrke arealbruken og produksjonen i din region?

2.4. Er det behov for avgrensede distriktssatsinger? I så fall, hvilke og hvor?

NBS har vært pådriver for å få på plass et teigbasert arealtilskudd for at tilskuddene skal treffe mer rettferdig i henhold til de faktiske dyrkingsforholdene på hver enkelt gård.

I jordbruksavtalen 2024-25 ble utredning og -prøving av teigbasert tilskudd i Nord-Norge vedtatt. Arbeidet med utredningen har ikke kommet langt. NBS må derfor vurdere hva som er hensiktsmessig å kreve i årets forhandlinger for å få best mulig resultat for teigbaserte tilskudd.

2.5. Hvordan sikrer NBS best mulig framgang for et teigbasert tilskudd i årets forhandlinger?

2.6. Er et teigbasert tilskudd et tilstrekkelig tiltak for å opprettholde arealbruk i marginale områder?

2.7. Hva mener dere er gode argumenter for at vi trenger teigbaserte tilskudd?

3. ØKONOMI OG STRUKTUR

Over tid har kapitalinnsats erstattet mye av arbeidsinnsatsen i jordbruket. I dag har maskiner, roboter og en stadig økende automatisering av landbruksproduksjonen bidratt til å forflytte 80 prosent av innsatsfaktoren fra arbeid til kapital.

Norsk Bonde- og Småbrukarlag mener at de som har stort produksjonsvolum må hente mer av inntekta gjennom produktpris, og at tilskuddsmidlene skal brukes til å utjevne forskjeller i produksjonsforhold. Dette er dessverre ikke situasjonen i dag.

Gjennom 2000-tallet har det blitt investert i driftsbygninger i et omfang som har gitt svært mye gjeld, samtidig som lønnsomheten i næringa er lav. Gjelda i norsk landbruk har fra 1990 til 2023 firedoblet seg. Heller ikke driftsenheter med store produksjonsvolum i gunstige jordbruksområder kan i dag forsvare investeringer uten betydelige subsidierte investeringsmidler. Driftsplaner forutsetter betydelige inntekter utenfor gardsdrifta og/eller arbeid på dugnad fra familiemedlemmer. Mange store bønder opplever i dag å være avhengig av å fortsette en ulønnsom produksjon, med høy gjeld og hvor eneste utvei er å selge med tap.

3.1. Hvordan kan vi hjelpe de større bruka uten at det går ut over de små eller bidrar til ytterligere strukturrasjonalisering?

Uten oppfyllelse av NBS sine krav om faglig riktig utregning av den økonomiske situasjonen i næringa, inkludert riktig avkastning på egenkapitalen, vil det være for lite penger i systemet til å gi alle produksjoner jamstilling.

3.2. Hvilke produksjoner må spesielt prioriteres i fordelingen av midler over jordbruksavtalen dette året? Ranger etter viktighet.

- Melkeproduksjon
- Storfekjøtt/ammeku
- Sau
- Geit
- Fjørfe
- Svin
- Egg
- Frukt og grønt
- Korn

3.3. Hvorfor er dette en riktig prioriteringsrekkefølge?

3.4. Er det produksjoner som kan nedprioriteres, og i så fall hvilke og hvorfor?

3.5. Finnes det tiltak som i dag får penger over jordbruksavtalen som *ikke* burde være finansiert med [jordbruksavtalemidler](#)? Det kan for eksempel være tiltak dere mener at burde klare seg på rene markedsinntekter eller tiltak dere mener ikke er relevante når det gjelder å nå Stortingets mål for jordbruket.

ENKELTPRODUKSJONER

4. KORN

Antall kornprodusenter er over halvert fra 2000 til 2023. Kornarealet er redusert med mer enn 20 prosent siden 1990. Rundt 30 prosent av det fulldyrka jordbruksarealet i Norge brukes til å produsere korn. Samtidig har grasarealet økt i kornsonene, spesielt i marginale kornområder, mens det går ned i resten av landet. Kornøkonomien spiller en viktig rolle i kanaliseringspolitikken, og er avgjørende for å øke sjølforsyningsgraden og sikre norsk matberedskap. For å nå målet om høyere sjølforsyning er vi avhengig av å øke norskandelen i melet og norskandelen i fôret til husdyrsektoren.

Les mer om korn i [kravdokumentet fra 2024, side 40](#).

- 4.1. Når målet er å opprettholde en variert bruksstruktur, hvor stor andel av inntekta bør komme i form av økt kornpris og hvor stor andel bør komme i form av økte arealtilskudd?**

5. MELK

I jordbruksoppgjøret 2024 ble det bestemt at målprisen på melk skulle avvikles på grunn av WTO regelverket. Siden har det blitt innført en volummodell for prissetting av melk, som innebærer at Tine SA får ansvar for å sette en prisambisjon for melka.

Les mer om melk i [kravdokumentet fra 2024, side 60](#).

- 5.1. Hvordan skal inntektene økes for melkeprodusenter?**
5.2. Hvordan kan vi forsterke en variert bruksstruktur i melkeproduksjonen og hvilke melkebruk er det som bør prioriteres i årets jordbruksoppgjør?

For geitemelka har forholdstallet vært lavt de siste årene, og geitebøndene har ikke kunnet fylle kvotene sine.

- 5.3. Hva må til for å styrke forholdene for melkegeitproduksjoner?**

6. GRØNTSEKTOREN

Norskandelen totalt for frukt, bær, grønnsaker og poteter har de ti siste årene ligget på litt over 30 prosent. Norskandelen for grønnsaker er rett under 50 prosent, og frukt og bær på rundt 5 prosent. Variasjonene er store fra produkt til produkt. Flere grønnsaker har en norskandel på over 80 og 90 prosent av totalforbruket, mens norskandelen er overraskende lav for enkelte grønnsaker, slik som løk og knollselleri (ca. 70 prosent). Norskandel i sesong varierer også mye mellom kulturer. Norskandelen på epler er 50-60 prosent i sesong, mens den er 95 prosent for bringebær. Omsetningen av norske matpoteter har gått betydelig ned de siste ti årene, mens importen har økt i samme periode. I 2024 ble tollene på importpoteter lagt om fra kronetoll til prosenttoll. Dette innebærer et betydelig økt tollvern for norske poteter. Det gjenstår å se hvordan de nye tollsatsene vil virke over tid, men så langt er indikasjonene at denne omleggingen har vært en stor suksess for både økt norskandel og økt pris til produsent.

De siste ti årene er totalforbruket av frisk frukt gått ned med 9 prosent og friske bær med 2 prosent. I mange kulturer er det stort potensial for å øke norskandelen. Med økt etterspørsel etter norske grøntprodukter vil dagens produsenter raskt kunne øke produksjonen.

Økt norsk produksjon vil nødvendigvis måtte ta markedsandeler fra import. For å oppnå dette kreves det at tollvernet på norsk frukt og grønt styrkes i tråd med det som er gjort for potet.

Tollsatsene på norske plommer (5,44 kroner per kilo) og epler (4,83 kroner per kilo) har vært likt siden 1995, og i takt med inflasjonen har verdien av tollvernet blitt kraftig redusert. Norge har forpliktet seg i WTO-avtalen som ble signert i 1995 til ikke å endre kronetollen eller tollvernsperioden, men har full mulighet til å legge om til prosenttoll lik det man har gjort med potet.

Sentralt i videre grøntsatsing er å skape økt etterspørsel etter norsk vare, mens virkemidler over jordbruksavtalen må rettes mot nye og mindre produsenter slik at de har mulighet til å styrke sin produksjon. Som i resten av norsk jordbruk har kostnadsveksten de siste årene skapt store utfordringer. I tillegg medførte koronapandemien store utfordringer med arbeidskraft.

Jordbærproduksjonen har stupt med 30 prosent de siste tre årene og bringebærproduksjonen med 25 prosent i samme tidsrom.

Les mer om disse produksjonene i [kravdokumentet fra 2024](#), side 44.

- 6.1. Hvordan kan vi øke produksjonen av frukt, bær, grønnsaker og poteter med virkemidler i jordbruksavtalen?**
- 6.2. Hvordan kan vi stimulere til økt grøntproduksjon fra mindre produsenter og i områder med stor avstand til mottaksanlegg?**
- 6.3. Hvordan kan et eventuelt markedshagetilskudd innrettes for å bidra til økt grøntproduksjon i områder det er vanskelig lar seg gjøre å få kontrakt? Hvilke vilkår for å motta tilskuddet bør ligge til grunn - som både fungerer for produsentene og forvaltningen?**
 - 6.3.1. Hvor mange kulturer må man dyrke for å kvalifisere til et markedshagetilskudd?
 - 6.3.2. Hvor stor omsetning bør en markedshage ha for å være berettiget tilskuddet?
 - 6.3.3. Hvor skal arealgrensen gå? For eksempel arealer opptil 10 dekar.
 - 6.3.4. Eventuelt andre ting som burde ligge som vilkår for å motta tilskuddet? (at produsenten ikke har kontrakt med dagligvare etc.)
- 6.4. Hvordan kan vi øke norskandelen for frukt og grønt?**
- 6.5. Hvordan kan vi øke produksjonen av frukt, bær, grønnsaker og poteter med andre virkemidler:**
 - 6.5.1. Hvordan kan vi øke etterspørselen etter lokalproduserte varer?
 - 6.5.2. Hvordan kan vi sikre flere pakkerier i distriktene, og tilrettelegge for at produsenter kan levere sine varer hit?
 - 6.5.3. Hvordan kan vi sikre et distribusjonssystem for grøntprodukter hvor produsentene får levert sine varer?

7. FJØRFE OG EGG

Produksjon av fjørfekjøtt er en ren kontraktproduksjon. Den ligger ikke til markedsordningen, og det finnes ingen mottaksplicht. All produksjon av kylling og kalkun samt foreldre dyr-generasjoner blir regulert gjennom egne inngåtte leveringsavtaler (kontrakter) mellom produsent og slakteri/foredlingsanlegg og/eller dagligvarekjede.

Den største overføringen til fjørfekjøtt over jordbruksoppjøret er gjennom tilskudd til prisnedskrivning av kraftfôr.

Les mer om fjørfe i [kravdokumentet fra 2024, side 72](#).

- 7.1. Hvilken rolle kan fjørfehold spille i bærekraftig norsk matproduksjon?**
- 7.2. Hvordan kan virkemidlene i jordbruksavtalen brukes for å oppnå dette?**

8. SVIN

Svin har ikke lenger målpris, men planlagt gjennomsnittlig engrospris (PGE) som fastsettes av Nortura. Svineproduksjonen utgjør store volumer som er viktig for slakterier, kraftfôrindustri og tjenesteleverandører til landbruket over hele landet. Målt i dyretall og konsum er gris den største kjøttproduksjonen. Slakteri- og foredlingsindustrien er avhengig av en lønnsom svinenæring i hele landet.

Les mer om svin i [kravdokumentet fra 2024, side 71](#).

- 8.1. Hvilken rolle kan svinehold spille i bærekraftig norsk matproduksjon?**
- 8.2. Hvordan kan jordbruksavtalen bidra til å gjøre svineproduksjonen mer bærekraftig uten at det går på bekostning av økonomien til produsentene?**

Ved framlegging av dyrevelferdsmeldingen nevnte landbruksministeren utegris spesielt.

- 8.3. Bør tilskudd til utegangergris prioriteres i årets forhandlinger, hvorfor/hvorfor ikke?**

9. SMÅFE

Økonomien i saueholdet har vært svak over lang tid. Markedet for lam er nå i god balanse og dyretallet er på et riktig nivå i forhold til etterspørselen. Markedet for lam prognoseres å være i bra balanse i 2025, inkludert inntak av importkvotene. Situasjonen er mer krevende for sau med nærmere 500 tonn på reguleringslager i dag. Det ventes lavt salg av sau i høst. Det prognoseres med et markedsoverskudd i høst og et reguleringslager på 1 500 tonn sau ved inngangen til 2025. Nortura har bedt sine produsenter å beholde søyene sine lenger slik at det produseres mer lam per søye.

De siste årene har produktiviteten i saueholdet gått nedover. Animalia forklarer at dersom en ser alle faktorene samlet, og har som utgangspunkt at trendene vi ser i Sauekontrollen er representative for næringa, kan nedgangens forklares med at det blant annet skjer en dreining i norsk sauehold i retning av mer ekstensive raser. En større del av lammene som går til slakt stammer fra raser som ikke har det samme potensialet til slaktevekt på lam som f.eks. NKS har.

De ekstensive rasene har også lavere lammetall enn NKS og kvit/farga spæl. I tillegg ser Animalia at lammetallet og slaktevekta har gått ned på de vanligste sauerasene (NKS og kvit/farga spæl) de siste årene. Disse faktorene i sum gjør at både kilo lammeslakt per søye og antall slakta lam per søye går ned.

Les mer om sau i [kravdokumentet fra 2024](#), side 67.

- 9.1. Hvordan løse utfordringen med et overskudd av sau som konsekvens av færre og lettere lammeslakt?**
- 9.2. Hvilke virkemidler som treffer sauene, er det viktigst at prioriteres i årets jordbruksavtale og hvorfor?**
- 9.3. Hvordan løfte økonomien i saue- og ammekuproduksjonen, gitt dagens tallgrunnlag, tollvern og handelsavtaler, manglende produksjonsregulering, og kostholdsråd og forbrukeradferd?**

Ammegeita har mange viktig funksjoner også i forhold til landskapspleie.

Les mer om geit i [kravdokumentet fra 2024](#), side 69.

- 9.4. Hvilken strategi vil ivareta ammegeita på best mulig måte framover?**

10. STORFE

Ammekua står for en økende andel av storfekjøttproduksjonen, men fortsatt er det melkekua som bidrar med nesten 70 prosent av storfekjøttet. Prispåslag på storfekjøtt er ikke mulig i tilstrekkelig grad pga. svakt tollvern. For storfekjøtt er tollvernet mer enn sprengt og i praksis avhengig av svake kronekurser

Les mer om storfe i [kravdokumentet fra 2024](#), side 64.

- 10.1. Hvilke virkemidler som treffer produksjonen av storfekjøtt, er det viktigst at prioriteres årets jordbruksavtale?**

11. PRODUKSJONSREGULERING

En betydelig styrkning av økonomien i jordbruket vil kunne føre til nyetablering og utviding av besetninger. Dersom produksjonsvolumer kun reguleres gjennom pris (tilbud/etterspørsel), vil det føre til svekket produsentøkonomi og sløsing med ressurser ved at det produseres mer mat enn markedet trenger. I neste omgang kan dette gi svekket produsentøkonomi, sentralisering av produksjon, og større driftsenheter.

For å bevare økonomien på et stabilt nivå er vi avhengige av et marked i balanse. Det er derfor nødvendig å få på plass produksjonsregulerende tiltak.

I årets jordbruksoppgjør ble det vist til Stortingets behandling av Meld. St. 11 (2023-2024):

Partene viser til Stortingets behandling av Meld. St. 11 (2023–2024) og flertallsmerknaden om behovet for å vurdere nye produksjonsregulerende virkemidler, der et flertall i komiteen vil: «...understreke viktigheten av at inntektsopptappingen ikke fører til overproduksjon. Overproduksjon vil gi økte kostnader og svekket lønnsomhet for bonden, og kunne undergrave

målene om inntektsutjevning og selvforsyning. Flertallet viser til behovet for å vurdere nye produksjonsregulerende virkemidler, og mener det skal gjennomføres en utredning av nye virkemidler for produksjonsregulering for ulike produksjoner innen 1. april 2025. Utredningen skal skje i tett dialog med faglagene.»

Det pågår nå et arbeid for å utrede produksjonsregulerende virkemidler, der Bonde- og Småbrukarlaget som avtalepart deltar. Selv om utredningen ikke foreligger per dags dato, vil vi likevel spørre dere om det er enkelte produksjoner dere mener det haster mer å innføre produksjonsregulering i enn andre. Vi tenker da på produksjoner som ikke allerede er regulert gjennom kvoter eller kontraktproduksjon:

11.1. Hvilke produksjoner er det viktigst å få på plass produksjonsregulerende virkemidler for i årets jordbruksforhandlinger? Ranger etter viktighet.

- Storfekjøtt
- Sau
- Gris
- Geit
- Egg
- Kylling

11.2. Hvordan kan vi forebygge overproduksjon når økonomien i de ulike produksjonene blir bedre?

11.3. Hva er fordeler og ulemper ved ulike produksjonsregulerende virkemidler?

12. PRISNEDSKRIVING KRAFTFÔR

Grovfôrkvaliteten har omtrent stått stille de siste 20 årene. Det betyr at det bør være et potensial for økt fôropptak fra grovfôr og tilsvarende redusert bruk av kraftfôr. Det bør likevel understrekes at potensialet for økt grovfôr kvalitet varierer fra område til område.

I enkelte regioner er man i dag avhengig av en viss mengde kraftfôr for å opprettholde dagens produksjon på drøvtyggere. Et sentralt virkemiddel for å redusere kostnadene i disse områdene, og i kraftfôrkrevende produksjoner, er prisnedskrivning av korn til kraftfôr. En reduksjon i prisnedskrivningstilskuddet og tilsvarende økte tilskudd til bruk av grovfôr og beite kan gi økt sjølforsyning og mer bærekraftig ressursbruk.

For mer informasjon om prisnedskrivning av korn se NBS-webinar fra mars 2024 [her](#).

Landbruksdirektoratet med oversikt over pristilskudd til korn og kraftfôr [her](#).
Satsene for de ulike prisnedskrivningstilskuddene for 2024/25 ligger [her](#). --

12.1. Burde redusert prisnedskrivning på kraftfôr være en prioritet i årets forhandlinger? Ja/Nei

12.2. Hvis ja, hvor mye bør prisnedskrivningen reduseres?

12.3. Hvordan bør vi jobbe for å styrke grovfôropptaket og norsk sjølforsyning uten å svekke økonomien i ulike produksjoner?

12.4. Hvordan kan vi stimulere til økt norskandel i økologisk kraftfôr, som i dag er på ca. 30%?

Dersom prisnedskrivningstilskuddet reduseres:

- 12.5. Hvordan kan vi ivareta kraftfôrkrevende produksjoner som svin og fjørfe?**
- 12.6. Hvordan ivareta grovfôrbaserte produksjoner som i dag er avhengig av kraftfôr – i normalår og i år med sterkt reduserte grovfôravlinger?**

13. IBU-MIDLENE

Formålet med midler til investering og bedriftsutvikling i landbruket er å legge til rette for langsiktig og lønnsom verdiskaping, samt bidra til sysselsetting, bosetting og et variert landbruk i alle deler av landet, med utgangspunkt i landbrukets ressurser generelt og landbrukseiendommen spesielt.

Midlene til investering og bedriftsutvikling i land bruket (IBU-midlene) har et todelt formål; å bidra til utvikling av ny næringsvirksomhet på land brukseiendommene, med mål om økt syssel setting, og å bidra til utvikling og modernisering av det tradisjonelle landbruket. Gjennom investeringer i og moderniseringer av driftsapparatet og bruk av ny teknologi, oppnås effektivisering og økt konkurransekraft i landbruket.

Det har vært og er et stort behov for investeringer i jordbruket, både i driftsbygninger og i jord, drenering, gjerder osv. Høyt kostnadsnivå i kombinasjon med lav lønnsomhet gjør det krevende for bonden å finansiere disse investeringene. De siste årene har Innovasjon Norge opplevd rekordstor etterspørsel etter IBU-midlene, og da i særlig grad investeringsmidler til tradisjonelt landbruk. I 2022 økte rammene betydelig, og sammen med redusert etterspørsel siste del av året var det i flere fylker udisponerte midler ved utgangen av året. Den reduserte etterspørselen skyldes trolig et større fokus på bedriftsøkonomi i næringa.

Les mer om IBU-midlene i [kravdokumentet fra 2024](#), side 115.

- 13.1. Hvordan bør investeringsvirkemidlene innrettes i framtida?**
- 13.2. I hvilken grad kan arealkrav knyttes til investeringer?**
- 13.3. Skal vi fortsatt ha investeringsstøtte om 10 år? I tilfelle hvorfor/hvordan?**

Hvert år settes føringer for forvaltning av midlene, og i fjor var partene enige om følgende nasjonale føringer for forvaltningen av IBU-midler i 2025:

- Små og mellomstore bruk skal prioriteres ved tildeling av støtte. Innen melkeproduksjon er det særlig behov for å prioritere fornying av fjøs med inntil 30 kyr. 2023–2024 Prop. 105 S 91 Endringer i statsbudsjettet 2024 under Landbruks- og matdepartementet (Jordbruksoppgjøret 2024)
- Støtte til investeringsprosjekt som gir økt mat produksjon skal prioriteres til produksjoner med markedspotensial.
- Hensyn til dyrevelferd skal prioriteres høyt. Dette gjelder for alle typer produksjoner og produksjonsformer.
- Investeringer som følge av EUs økologiregel verk prioriteres.
- Støtte til investeringer innen korn, frukt-, grønt- og veksthusnæringen skal prioriteres.
- Maksimalt tilskudd til investeringer i for bindelse med generasjonsskifte for personer under 35 år settes til inntil 70 pst. uavhengig av kjønn.

- Det kan gis investeringstilskudd til bygging av gjødsellager med tekniske løsninger som reduserer utslipp til luft, samt tilsvarende lager til biorest og øvrig organisk gjødsel. Felleslager for gjødsel og biorest kan støttes.
- Prosjekt med energi- og klimaeffektive løsninger skal prioriteres.
- I vurderingen av lønnsomhet i investeringsprosjektene må det tas hensyn til det samlede næringsgrunnlaget og økonomien på bruket.
- Det kan gis inntil 100 mill. kroner i risikolån der tapsavsetningen skjer innenfor rammen av IBU-midlene.
- Strategiske føringer fra det regionale partner skapet er avgrenset til prioritering mellom ulike produksjoner og mellom ulike områder i den enkelte regionen/fylket. Faglagene skal inngå i de regionale partnerskapene.
- Nasjonal pott til løsdriftsinvesteringer for storfe videreføres.

13.4. Hvilke føringer for IBU-midlene for 2026 bør endres, styrkes eller fjernes, basert på det som var føringer for 2025?

14. VELFERD

Samordninga er en avkortning av både lønn og sykepenger fra NAV. I fjorårets jordbruksforhandlinger gikk jordbruket inn for å fjerne samordningen av tilskudd til avløser mot lønn fra annet arbeid og ytelser fra NAV. Basert på rapporten fra den partssammensatte arbeidsgruppen som NBS satt i før forhandlingene, skulle fjerning av samordning være gjennomførbart. I forhandlingene kom det fram at NAV ikke kunne garantere at en fjerning av samordningen ikke ville ha konsekvenser for utbetaling av sykepenger fra dem. En arbeidsgruppe arbeider nå for å avklare om dette er riktig eller ikke, før årets forhandlinger. I fjorårets primærkrav beregnet NBS kostnadene til å fjerne samordninga til 200 millioner kr.

Les mer om velferdsordninger i [kravdokumentet fra 2024](#), side 81.

- 14.1. Norsk Bonde- og Småbrukarlag ønsker at samordningen skal fjernes. Hvor høyt bør fjerning av samordning prioriteres i årets forhandlinger?**
- 14.2. Har dere konkrete eksempler på at samordning er et problem?**
- 14.3. Hvilke andre velferdstiltak er viktig at vi prioriterer?**
- 14.4. Er det endringer som bør gjøres i satser for avløsertilskudd til ulike produksjoner?**

Figur 1. Tilskudd til avløsning (Endelige satser for søknadsåret 2023, utbetaling i 2024)

Melkeku	4 856 kr per dyr
Ammeku	1 340 kr per dyr
Øvrige storfe	809 kr per dyr
Melkegeit og melkesau	1 119 kr per dyr
Sau	557 kr per dyr

Ammegeit	722 kr per dyr
Avlsgris	1 600 kr per dyr
Slaktegris	55 kr per dyr
Verpehøne og avlsdyr av ender, kalkuner og gjess	14,1 kr per dyr
Rugeegg levert til rugeri	0,09 kr per dyr
Hest (alle)	1 600 kr per dyr
Avlskanin	399 kr per dyr
Gås, kalkun og and	4,90 kr per dyr
Kylling og kalkun solgt som livdyr	4,90 kr per dyr
Slaktekylling	0,59 kr per dyr
Tillegg for økologisk slaktekylling	1,74 kr per dyr
Revetispe	440 kr per dyr
Minktispe	129 kr per dyr
Hjort (alle)	544 kr per dyr

En forutsetning for å dra nytte av styrkede velferdsordninger i jordbruket, er tilgang på avløsere. Mer ferie og fritid, avløsning ved permisjon eller sykdom osv. er alle avhengig av at det er tilgjengelige avløsere i regionen. Dessverre er mangelfull tilgang på avløsere en utfordring flere steder, noe som gjør det svært vanskelig for en del bønder å dra nytte av velferdsordningene.

14.5. Hvilke tiltak kan gjennomføres over jordbruksavtalen for å øke tilgangen på avløsere?

15. DET STORE BEITELØFTET

Landsmøtet vedtok en satsing på "Det store beiteløftet" inn i jordbruksforhandlingene.

"Landsmøtet ber styret om å arbeide videre med *Det store beiteløftet* som en viktig satsing i jordbruksoppgjøret 2025, der hovedpoenget er å styrke beitenæringene og beitebruken. I satsinga inngår blant annet styrking av økonomien i beitenæringene, større satsing på utnytting av beiteressurser ved hjelp av storfe generelt og kastrater spesielt, midler til å bygge kunnskap og omdømme for næringa, samt nasjonal ordning for gjerder, beiteteknologi og beitesystemer.

Landsmøtet ber styret inkludere produksjonsregulering som et virkemiddel i beiteløftet 2025. Prisdokumentering på korn til kraftfôr til beitedyr må reduseres ned til et nivå som forhindrer hjemmemaling i aktuelle områder, for å gi beite en høyere verdi.”

Fra forslagsstiller kom følgende forslag til jordbruksoppgjøret:

Det store beiteløftet blir foreslått lansert i kommende jordbruksoppgjør. Det består av to hovedsatsinger:

- En nasjonal satsing på beiteteknologi, med ny ordning under LUF med en nasjonal pott med midler til investering og drift av beiteteknologi, med høy støttegrad.
- Omdømmebygging rundt produktene fra beitedyra og kunnskapsbygging om beitebruk. Prosjektet må fokusere både på formidling av fellesgodene ved drøvtyggeproduksjonene, men også formidlingsaktiviteter spesifikt rettet mot folk som bor i/har hytte i/ferdes i områder med dyr på beite.

15.1. Hvilke tiltak bør være inkludert i et beiteløft over jordbruksavtalen?

16. UTFORDRINGER MED URENE SLAKTEDYR

På tross av både økt fokus og økte satser på trekket ved ureine slaktedyr fortsetter antallet ureine dyr som leveres slakteri å stige. Både Nortura og de andre slakteriene har fått svært streng beskjed fra Mattilsynet om å komme med tiltak som reduserer antall ureine slaktedyr.

Når dyr leveres med så uren hud at de havner i klasse 2, uren hud, så er slaktet er risikoslakt og må sendes gjennom egen linje. Det er også restriksjoner på hvilke produkter slaktet kan brukes til. I dag får disse slaktene kvalitetstilskudd, dersom de tilfredsstiller krav til klasse og vekt.

Alle slaktedyr fotograferes fra flere vinkler på slaktelinja, slik at produsent som er uenig i at dyret har havnet klasse 2, uren hud, kan klage på klassifiseringen og få omgjort en slik klassifisering dersom det ikke er riktig. Dette sikrer både bonden og slakteriet at systemet er etterrettelig og at avgjørelsen kan påklages.

Å fjerne kvalitetstilskuddet for dyr med uren hud, klasse 2 er et av forslagene som er fremmet for å få ned antall ureine slakt.

[Her](#) finnes mer informasjon og statistikk om dette, Kapittel 3.1

16.1. Bør kvalitetstilskuddet for slakt utbetales for dyr som får møkktrekk (klasse 2), hvorfor / hvorfor ikke?

17. ØKOLOGISK LANDBRUK

Det norske økologiske jordbruksarealet nådde en topp i 2011, med drøyt 500 000 dekar. Etter det har det vært synkende og har nå flatet ut på ca. 420 000 dekar. Dette utgjør ca. 5 % av det totale jordbruksarealet. Andelen økologiske jordbruksbedrifter har holdt seg stabilt på 5 % siden 2015. Samtidig utgjør økologisk litt under 2 % av omsetningen i dagligvarehandelen. Gjennom

direktesalgskanaler er trolig andelen langt høyere. Økologisk produksjon av fjørfekjøtt og egg har hatt den tydeligste oppadgående trenden de siste årene. Den norske produksjonen av økologiske egg er mer enn doblet det siste tiåret. Norske kraftfôrpriser steg betydelig i 2022, og for økologisk kraftfôr var prisøkningen enda større.

Det er grunn til å vente fortsatt økning i importen av økologiske varer, blant annet på grunn av EUs ambisjoner om 25% økologisk landbruk innen 2030. Norge skiller seg negativt ut med hensyn til andel økologisk jordbruksareal sammenlignet med resten av verden, og ikke minst våre nordiske naboland. Globalt øker det økologiske produksjonsarealet betraktelig, og med EUs nye økoambisjoner, er det en stor risiko for at norsk etterspørsel etter økologiske varer i stadig større grad vil bli dekket av import.

Økologisk jordbruk har en viktig rolle som spydspiss. Tidligere var det et tallfestet mål om andel økologisk jordbruksareal i Norge. Fjerning av målet merkes godt hos de økologiske produsentene, som opplever lavere etterspørsel fra større aktører og redusert avsetning på egne varer i verdikjeden. I tillegg er det viktig å få på plass et mål for offentlige innkjøp (et tiltak utenfor jordbruksavtalen).

- 17.1. NBS har et mål om 15% økologisk produksjonsareal innen 2030. Hvordan kan man stimulere til dette gjennom virkemidlene i jordbruksavtalen?**
- 17.2. Hva er viktigst å prioritere for økologisk produksjon og hvorfor?**
- 17.3. Hvor viktig er det å prioritere økologisk?**
- 17.4. Bør man stimulere til økt grovfôrbruk i økologisk produksjon, og i så fall hvordan?**

18. KLIMA OG BÆREKRAFT

Norsk jordbruk skal bygges på sosial, økonomisk og miljømessig bærekraft. Norsk Bonde- og Småbrukarlag har en helhetlig tilnærming til bærekraft i jordbruket. Vi må se tiltak i sammenheng, og sikre at løsninger på enkelte utfordringer ikke går på bekostning av løsninger på andre utfordringer.

All matproduksjon medfører biologiske klimagassutslipp. I det norske utslippsregnskapet ser det derfor isolert sett best ut å redusere norsk matproduksjon. Import av mat belaster ikke Norges klimaregnskap. Men ikke alt som er klimavennlig er bærekraftig. For eksempel kan intensivt husdyrhold ha lave klimagassutslipp, mens mer ekstensivt husdyrhold på utmarksbeite har høyere utslipp i det offisielle utslippsregnskapet, samtidig som de er avgjørende for biologisk mangfold.

- 18.1. Hvordan kan man benytte eksisterende tilskuddsordninger i jordbruksavtalen for å stimulere til klima- og bærekraftstiltak på gårdsnivå?**
- 18.2. Hvilke tilskudd er til hinder for å velge bærekraftige produksjonsmetoder?**
- 18.3. Er det nye tilskudd på klima og bærekraft vi bør ta til orde for?**

En partssammensatt arbeidsgruppe satt ned i jordbruksoppgjøret 2023, lanserte [en rapport](#) i høst om å koble tiltak for utslippskutt til husdyrtilskuddet. Et av hovedtiltakene fokuserte på bruk av metanhemmere i fôret hos drøvtyggere, for å redusere metanutslipp. For optimal effekt av metanhemmerne kreves det jevnlig tildeling gjennom hele døgnet, som gjør at automatisk fôringsopplegg er å foretrekke. Det er viktig at eventuelle krav eller tilskudd til bruk av metanhemmere i fôret, ikke gir insentiver til økt kraftfôrbruk og mindre bruk av beite.

- 18.4. Vil tilskudd til bruk av metanhemmere i produksjoner med riktig driftsopplegg være hensiktsmessig å innføre i årets forhandlinger? Hvorfor, hvorfor ikke?**

19. OVERORDNEDE INNSPILL

Her ønsker vi innspill på hva som bør være organisasjonens hovedsaker inn i forhandlingene. Gi innspill som går på tvers av produksjoner. Skal det være å styrke de grovfôrbaserte produksjonene, få gjennomslag for produksjonsregulering eller styrke velferdsordningene betraktelig? Hvilke enkeltordninger eller tilskudd må styrkes, hvor mye, og hvilke prinsipper eller saker bør vi ikke gi oss på?

- 19.1. Hva bør Bonde- og Småbrukarlaget ha som hovedsaker i årets jordbruksforhandlinger? Sett opp inntil 5 saker i prioritert rekkefølge.**
- 19.2. Eventuelt andre innspill du/dere har til årets forhandlinger?**

**Norsk Bonde-
og Småbrukarlag**